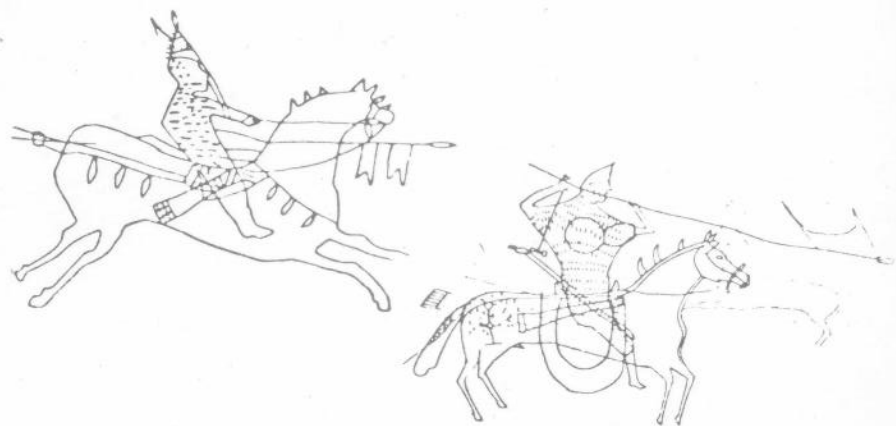


Baráthosi Balogh Benedek



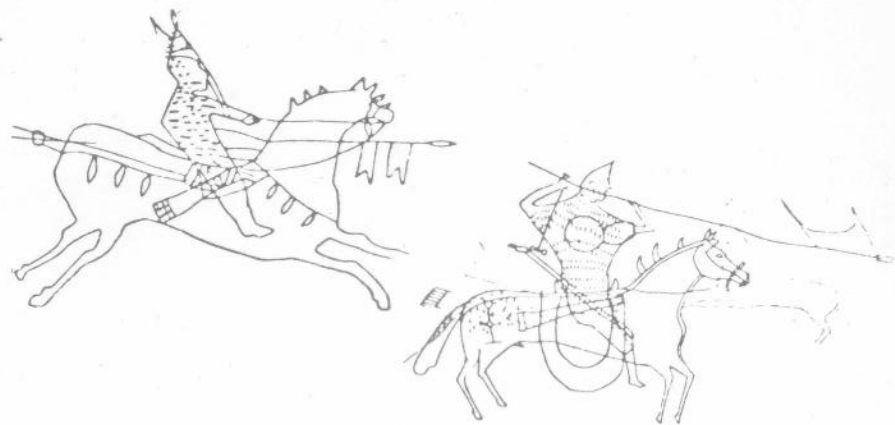
**ELPUSZTULT
HUNOS VÉREINK**



ELPUSZTULT
HUNOS VÉREINK

Ajándékol
a kis MÁTÉ RÉKA
első születésnapjára

Baráthosi Balogh Benedek



**ELPUSZTULT
HUNOS VÉREINK**



**Baráthosi Balogh
Benedek**

**ELPUSZTULT
HUNOS VÉREINK**



“Magyar Kultúra” Kiadása

BUENOS AIRES 1976

Todos los derechos reservados por © 1976
Ladislao Eugenio Fehér - Buenos Aires
Hecho el depósito que establece la ley 11.723

A KIADÓ ELŐSZAVA

BARÁTHOSI BALOGH BENEDEK - a jelen kötet Szerzőjének - írásából idézek: "Nem hősköltemény ez a kötetünk, hanem egyszerű krónikás elbeszélés, amely mindenütt a szigorú történeti tényeket sorolja fel. Nincs talán egyetlen mondata, amely az eposzi nagyítás vagy képzelődés ragyogó színeivel igyekeznék a lelkekhez férközni... Az eljövendő nemzedékek bizonyára újra és újra fognak táplálékot találni újabb nagy alkotásokhoz és hiszem, hogy az én igénytelen munkám lesz az a gyöngé mécssugár, amely az elmúlt évezredek sötétségében utat jelöl a lelkesedő, hívő és alkotó magyar léleknek..."

Ezzel az igazi tudósok szerénységével és egyben a jövőtlátó vátesek biztatásával ízen a halálragyötrött Szerző. Nekünk, akik a Haza szeretetét még ma is mindenekfelett elsőnek tartjuk ízen így s rajtunk keresztül gyermekeinknek és unokáinknak...

A "MAGYAR ŐSKUTATÓK BARÁTI KÖRE" lelkesedéssel fogadta a Szerző ezt megelőző kötetét: "A hunok három világbirodalma" címmel. Biztos reményben adom kézre a jelen kötetet is, amely az előbbinek szerves folytatása, új nyeresége az elhallgatásra ítélt szellemi kincsek mentésében!

Buenos Aires, 1976 júliusában

Fehémé, Walter Anna

ELŐSZÓ.

Jelen kötetünket az elpusztult turáni népek ismertetésére szántuk. Ismét hű krónikások leszünk, krónikásai azon testvéreinknek, akiket elpusztultnak veszünk, mert letűntek a történelem színpadáról, akár más népekbe való beolvadás, akár rokontörzsekkel való egybeolvadás, vagy valamely más ok miatt. Az ezen népek közé tartozó hunokról külön kötetben számolunk be, ez a kötetünk pedig egyharmad részében a hunutód avarokat ismerteti, többi lapjain a jelentősebb szerepet játszott elpusztult véreinknek adjuk rövid ismertetését. Sajnos, kimért területünk miatt nem tudunk róluk nagyobb részletességgel szólni, de mogyoróhéjban mégis adunk annyit, hogy a történelmi összefüggés láncá meg ne szakadjon.

Arra kérem olvasóimat, ne lapozzák unottan végig ezt a kötetet, mert ennek tartalma éppen olyan alap-eleme magyar mivoltunknak, mint a betűk tudása az olvasásnak. És ne vegyék rossz néven tőlem ezt a kérésemet, hiszen kedves olvasóimnak egy része az, akik ennek megtételére talán akaratlanul ösztönöztek. Minden kötetem után szoktam leveleket kapni. Sokan örülnek, mások erre-arra kérnek. Van, akinek az útrajzok tetszenek s mindig azt kéri, ismét mások a komolyabb krónikás dolgokat sürgetik. Hun kötetemre kaptam a

legtöbb írást. Ebből kettőt említék. Egyik legkiválóbb tudósunk írta, hogy most mutattam meg neki és mindenkinek a világtörténelem igazi tengelyét s arra int, nehogy a turáni népek összefoglaló történeténél elfeledkezzen erről. A másikat egy székely kollégám mondá s szemrehányást tesz benne, hogy miért nem írtam meg gyönyörködtető regény formájában a „Hunok három világbirodalmát”. Így ahogy van, nem szívesen olvassa mindenki (még én magam sem, tette hozzá), úgy pedig mindenki kapna utána. Erre csak azt felelhetem, hogy a regényes forma még megjön, ha Isten éltet, de az sohasem lehet olyan, ami igaz történetet s ezzel együtt igaz megösmérő áttekintést is adhatna olyan hosszú és nagy időkről, amilyent a kötet felölelt.

Tisztelt előfizetőim tájékoztatására itt jegyzem meg azt is, hogy a könyveimben feldolgozott anyag miatt a kötetek beosztásában némi eltérés állott elő s így egyes kötetek még más címet is kaptak. Kérem, ez ne okozzon semmiféle félreértést. Mindaz, amit előfizetési felhívásunkban megjelöltünk, meg lesz a Turáni Könyvekben hiánytalanul s csak a célszerűségi okok miatt történik néminemű eltolódás. Adja Isten, hogy erről minél hamarabb a teljesen megjelent sorozatban győződhessenek meg kedves olvasóim.

Budapest, 1931. évi januárius hó.

Baráthosi-Balogh Benedek s. k.

ATILLA FIAI.

A magyar köztudatban általános az a hit, hogy Atilla halála után birodalma megsemmisült, s a hun nemzet elpusztult. E téves hitet ki kell irtani. Akik az idegen bálványokat majmolták, képesek voltak arra, hogy fajunk büszkeségét, Atillát, aki a világtörténelem egyik legnagyobb és fegfenségesebb alakja, meggyalázott formában állítsák nemzetünk elé. Ki csodálná, ha utána a hunságnak további történetét is letagadták, meghamisították. Atilla halála után a hunok csak visszavonultak, nem maradtak világrengető történeti tényezőkné, mégis döntő befolyással voltak hosszú időn keresztül Európa és Ázsia sorsára. Az Atilla által teremtett egység meghomlott s a törzsek fejedelmeik alatt éltek tovább.

Atilla, hogy birodalmának egységét megóvhassa, úgy rendelkezett, hogy birodalmát Ellák örökölje. A hagyományok Atillának több fiát említik. Másik fiában, Dergezicsben, meg volt apjának vállalkozási szelleme és vakmerősége. A harmadik fiu Irnak, előbbinek éppen ellentéte. Szelíd, békés magabazárkózott természet, akit atyja a legjobban szeretett. Elmanzár és Uzindur nevei is fennmaradtak. Rajtuk kívül megemlítik Geisim-et, aki gepida királyleány feleségétől született. A magyar hagyo-

mányokban még két másik fiu is szerepel, Aladár, a germán Krimhilda és Csaba, Honoria hercegasszony gyermekeként. Csaba a magyar hagyományokban rendkívül fontos szerepet játszik. Utóbbi kettőt a történészek megtagadják, mivel egyetlenegy nyugati forrás sem említi őket. Lehet, hogy a főt elsorolt királyfiak valamelyike azonos velük s csak a nyugati kútfők jegyezték föl más néven. Az is lehet, hogy Atillának, több neje lévén, az elsoroltakon kívül több gyereke is lehetett, hiszen több példáját láttuk annak, hogy tíz-husz fiuk is volt egyes fejedelmeknek.

Atilla halála után a testvérek nem akarták elismerni Ellák felsőbségét s követelték, hogy osszák fel a birodalmat. Az osztzkodás vége az lett, hogy a meghódolt királyok uszítására a testvérek fegyvert fogtak egymás ellen. A testvérháborút Szikambriánál, vagy a Netád vize mellett vívatják meg. Ebben az Atillának hódolt összes nemzetek résztvettek, egyik vagy másik Atilla-fiu körül csoportosulva. A leírásokból kitetszik, hogy a hódolt fejedelmek összeesküdtek, a kifejlődött csatában nem bántották egymást, de annál vesztebbül gyilkolták a hunokat. Nem egyetlen csata volt ez, hanem a megújított csaták véres sorozata. Az összeesküvők fondorlata dacára a hadiszerencse a hunok felé fordult, amikor Ellák elesett. „Oly vitéztől, hogy atyja, ha él, ilyen dicső halált óhajtott volna“, írja az egykorú Jordanes. A hunok a fölülkerekedő gepidáktól üzetve 30.000 halottat hagytak a csatatéren. Visszavonulásuk a Duna torkolatvidékére vezetett, ahol eláncolt táborba húzódtak meg. A mai Magyarország területe a régi rabkirályok kezébe esett. A Tisza síkját Ardarik, a gepidák királya, (Atilla sógora) foglalta el, az osztrogótok három csoportban Alsó- és

Felső-Pannoniában állapodtak meg, a germán törzsek pedig, a Duna mellett felfelé vonulva, ennek mindkét partján telepedtek le. A longobárdok is ekkor vonulnak a mai Csehországba.

A szétszórt hunok az Al-Dunától északra, a Fekete-tenger és a Kárpátok közötti síkságon szedik össze újra magukat. Ugy látszik, hogy a nagy csapás eszökre térítette, mert forrásunk szerint *Hunnivárban* békességben élnek s új tervet kovácsolnak, hogy atyjuk birodalmát visszaállíthassák.

456. tavaszán, alig három évre Atilla halála után, már hatalmas hun sereg nyomul elő a Dunához, hogy az osztrogótokat leverje. A Dunán és a Száván átkelve üzik maguk előtt Valemir király seregét. Ez a Száva mocsarai közé menekül s maga után csalja a hun lovasságot. Az ingoványok között megfordult a csata sorsa. A helyi viszonyokkal ismeretlen hun sereg egy része a feneketlen mocsarakba pusztul, másik része visszamenekül Hunnivárba. Ez a vereség a törzseket megint szétválasztja. A nagyobbik rész a Duna és a Fekete-tenger közötti sík területre húzódott Dengezics vezérlete alatt, a kisebbik rész Irnákkal a Duna torkolatvidékén lévő kis Szkithiába meg Alsó-Mőziába telepedett. Elmánzar és Uzindur Irnákhhoz csatlakoztak s népükkel a Duna és Nikápoly között telepednek meg a görög császár engedelmével. A magyar-hun monda Csabája a Netád melletti vesztett csata után 3000 maradék hunnal Erdély bércei közé húzódik a mai Székelyföldre. Itt visszahagyja 3000 élő harcosát, maga pedig a 15.000-nyi feltámasztott hun vitézzel elvonul a fehér hunokhoz az ázsiai őshazába, hogy onnan hozzon segítséget Atilla országának visszaszerzésére.

462-ben a hunokat az osztrogótok támadják meg s nagy pusztítást visznek végbe közöttük. Dengezics, mikor értesül erről, összeszedi a Fekete-tengertől északra táborozó rokon törzseket s átkelve a Dunán, a mai Szabács városába szorítja az osztrogótokat. A gótok segítséget kapnak s megverik a hunokat, akik visszamenekülnek a Duna balpartjára.

466-ban Holmidág hun vezér hun csapata átkel a Dunán s végigpusztítja a Fekete-tenger partvidékét. Az ellene küldött görög hadsereget több csatában megveri és üldözi. A görög hadsereg egy hegyvidékre csalja maga után a hunokat s itt hirtelen támadólag lép fel ellenük. A hun sereg Szardika várába vonult, melyet a görög csapatok bekerítettek. Az erős várost könnyen megvédehették volna, de élelmük kevés volt. Holmidág, hogy a kelepceből menekülhessen, alkudozni kezdett a görög csapatokkal. Zsákmányuk egy részének átadása mellett végre megegyeztek. A hun sereg visszatért a Duna balpartjára.

467-ről azt jegyzik föl a történeti könyvek, hogy hun követek jelennek meg a konstantinápolyi udvarnál, avégből, hogy a birodalommal szerződést kössenek szabad kereskedés folytathatására, amit az udvar kereken megtagadott. Amikor a hun követek meghozták a választ, a hun törzsfők között erős vita keletkezett. Dengezics és a harcias párt azt sürgette, hogy azonnal támadják meg s fegyverrel vonják felelősségre a gögös császárt. A békés természetű Irnák arra hivatkozva, hogy a hun hadak nagyobbik része Persia ellen vonult, azt ajánlotta, hogy hagyják későbbre a megtorlást. A háborus párt győzött s a hadak kezdtek felgyűlni Hunnivárba.

Az al-dunai főparancsnok, látva a hun hadak

gyülekezését, kérdést intézet Dengezicshez, hogy mi a célja. Ez azonban felelet helyett követséget küldött a császárhoz, megújítva a szabad kereskedés jogának kérelmét, ezenkívül követelve az Atilla halála óta nem fizetett adót. A császár hidegen utasította el mind a két előterjesztést. Erre Dengezics, aki csak időt akart nyerni, seregét több csoportra osztva, átkelt a Dunán s elárasztotta a Duna jobbpartját. Közben szövetsége is került, mert a letelepített elégedetlenkedő gótok is hozzá csatlakoztak. A veszély nagy volt s Konstantinápoly minden erejét a harcba vetette. Hadait három hadseregbe osztotta. A konstantinápolyi egyik hadsereg csak apró csatározásokat vívott s menekülésszerűen vonult vissza az egyesült hun és gót csapatok elől. A görögök másik két csapata a hegyek között rejtőzködött. A meggon-dolatlanul üldöző hun és gót hadak nem vették észre, hogy a görögök őket a Balkán egyik kijárat nélküli zárt völgyébe csalták, melyet a most már egyesült három görög hadsereg őrzött. Az egész hun-gót hadsereg fogoly lett s eleség és takarmány nélkül az éhhalálnak néztek elébe. Alkudozni kezdték. A konstantinápolyi tábornokok azt mondták, hogy előbb kérdést intéznek a császárhoz. Erre a követek így kiáltottak: „Mi nem várhatunk, nekünk eleség kell, vagy az utolsó csepp vérig drágán adjuk el életünket.“ A római tábornokok végre azt izenték, hogy a császár válaszában megérkez-téig is adnak élelmet, de mivel nekik is kevés van, hogy mindenkinek juttathassanak, osszák be seregüket kisebb csapatokba. A hunok bele is mentek ebbe. Így különváltak egymástól a hunok és a gótok is. Ezalatt a konstantinápolyi biztosok alattomban annyira fölbujtogatták a gótokat, hogy ezek megrohanták a már élelmet

kapott hunokat. A verekedésből rövidesen hatalmas csata keletkezett a gótok és a hunok között. Ugyanakkor a római csapatok is rohamot intéztek ellenük. Olyan zavar és mészárlás következett, hogy Dengezicsnek alig sikerült magát egy elszánt csoporttal keresztülvágni a gót csapatokon. Szerencsésen eljutott a Dunához, de serege nagy része oda veszett.

A következő év tavaszán, 468-ban, Dengezics bosszuló hadjáratra indul. A görögök összejátszva a gótokkal újra törbeccsálták őket, s Dengezics a kifejlődött csatában elesett. A hun hadsereg folytonos csatározások között huzódik vissza Hunnivárba. A görög főparancsnok gyors futárokkal küldötte meg a hírt Konstantinápolyba. Ezek magukkal vitték Dengezics levágott fejét is. A hírnökök éppen a cirkuszban találták a császárt, aki lándzsára tűzette Dengezics fejét s körül hordoztatta a városban. Az udvari történeti könyvekbe pedig, bejegyezték, hogy: „Leó császár uralkodása 11-ik évében hozták Konstantinápolyba Etele fiának, Dengezics hun királynak a fejét.”

Ez az esemény még jobban meglazította a hun törzsek közötti köteléket. Rövid idő múlva testvérháborúban találjuk őket, Konstantinápoly pedig a hunok egykori alattvalóiból hatalmas védőgyűrűt alakított országa északi határán.

A görög császárság területére letelepedett hun gyarmatok megmaradtak nemzeti főnökeik kormányzása alatt. A törzsfőnökök egy része királyi címet vett fel, vagy ilyet kapott a császártól, politikailag és háborus ügyekben a római tisztviselők rendelkeztek felettük. Az egyes törzsek még a nevüket is megtartották, azonban a császári politika igyekezett őket szétszakítani egymás-

tól s egy részüket, mint katonákat vagy várőröket, különböző helyekre telepítette le.

Máskülönben az egész hatodik században ezek a szövetséges hun csapatok a konstantinápolyi udvar kegyeltjei voltak. Mindenféle méltósággal, parancsnokságokkal látták el őket. A fényes konstantinápolyi udvar hun szokásokat és modort vett föl, utánózták öltözetüket, s Jusztinián császárnak kedvelt ruhája lett a festői hun öltözet. A bizánci fiatalság haját hun módra hátra simította s nyakán szétomolva viselte. Művészileg kidolgozott hun dolmányok, lobogós ingujj és gatyá általános volt s az egész város ünnepeket, hogyha valamelyik hun főnök vagy Etele valamelyik unokája a keresztény hitre tért.

Atilla többi fiainak sorsáról nem tudunk. Csak Geisimről van történeti följegyzésünk. A hun birodalom szétohlása után anyjával együtt visszatért bátyjának, Ardarik gepida királynak országába, hol a vele ment hun töredéknek lett a fejedelme, mint Gépidia hűbérese. Halála után Mundó nevű fia követte őt. A vakmerő ifjú úgy látszik, nem szívesen tűrte az alárendeltséget, mert a följegyzések szerint kevés hű emberével átkelt a Dunán, hogy a kelet-római császárságban szerezzen magának szabadabb életet. Ebben az időben a Duna és a Száva mentén gazdátlaná lett néptöredékek csatangoltak. Ezek egy néppé verődve félelmetes haddá alakultak, akik végigrabolták a birodalom északi felét. A konstantinápolyi írók Szkamar néven emlegetik őket, ami állítólag az illírek nyelvén zsványt jelent. Ez a félelmetes nép hamarosan királyává választotta Mundót, aki a Duna felső részzeit védő Herta nevű toronynak és várnak birtokába jutva, csapása lett az egész vidéknek. A gepidák,

mikor ezt megtudták, hadsereggel támadták meg Mundót, aki várába vonult. Nemsokára éhség tört ki az ostromlottak között, s Mundó, hogy megszabaduljon, titkos követel a gepidák ősi ellenségét, az osztrogótokat hívta segítségül. Teodórik föl is mentette az ostromlott várat, s Mundót hűbéresévé fogadta.

Nemsokára meghalt ezután Teodórik s királysága leányára, Amalazuntára szállott. A büszke Mundó nem akarván asszonykirálynak engedelmeskedni, Konstantinápolyba ment, hol Jusztiniánusz császár szolgálatába lépett. Itt ösmerkedett meg Belizárral, a kegyvesztett híres hadvezérrel. 532-ben Jusztiniánusz ellen lázadás tör ki, mely már ellencsászárt is állított. Belizár vállalkozott a fölkelők leverésére s ösmerve Mundó elszántságát, maga mellé vette. Rövidesen leverték a lázadást. A császár jutalmul illiriai hadparancsnokká nevezte ki Mundót, aki, mikor állását elfoglalni indult, egy bolgár sereggel találkozott, amelyen maroknyi csapatával áttörve, szerencsén megérkezett állomáshelyére.

Néhány év mulva az itáliai gótok és a császár között háborura került a dolog. A császár hadvezére Belizár volt, aki Mundót választotta hadnagyává. Ez néhány hét alatt a gótoknak Dalmáciában lévő hadseregét tönkreteszi s Szalónát elfoglalja. Ugyanitt történik Mundónak és fiának a regényes halála is. A gótok nagy erővel indultak a vereség megtorlására és a város visszafoglalására. Mundó egy megfigyelő csapat élén elküldötte fiát, Mauriciuszt, hogy tartsa szemmel az ellenséget s kémlelje ki erejét. A heves ifju, nem követve apja parancsát, vakmerően megtámadta a gótokat, de minden emberével odaveszett. Mikor Mundó ennek hírét vette, rátört hadseregével a gótokra, akiket szét-

vert. A harctéren járkálva, egy sebesült gót felismerte s rávetve magát, leszurta.

A hunoknak az a része, amely nem a görög császárság területén telepedett le, megtöltötte a Volgától a Kárpátokig terjedő síkságot. Említettük már, hogy az egyes törzsek külön uralkodók alatt folytonos pártviszályban éltek s lassankint egy pár hatalmasabb egyéniség köré tömörültek. Atila hunjai a Duna és a Dnyeper között laktak. Tőlük keletre a Meótisz tó környékén s a Kaukázus északi lapályán a kutrigur és utrigur hunok éltek. A két testvérnép között a Don képezte a határt. Tőlük északra a bolgárhunokat találjuk, akik úgy látszik, hogy ebben az időben szállták meg a Volga völgyét. Ez a három hun törzs volt Atila birodalmának főerőssége.

A dunai hunok a tőlük északra lakó szláv fajú antokkal szövetkeztek s a bolgárokat is megnyerték a maguk részére. Ez az összeszövetkezés olyan veszedelmet hozott Konstantinápolyra, amilyenben addig alig volt része.

A szlávok neve ekkor tűnik föl legelőször a világtörténelemben. Az egykori írók szerint a műveltségnek még csak a legaisó fokán állottak, mert a szláv katona hajadonfővel, meztelen mellél, oldalán hosszú handsárral s kezében egy csomó méregbe mártott nyilvesszővel, gyalog csatázott, s ha győzött, ellenségeit addig soha nem ösmer új kinzással és kegyetlenségekkel gyilkolta le. Többek között a karóba huzás, a kettészakítás s az elevenen való megnyuzás a szlávok ajándéka. A bolgárokról is sok rosszat irtak fel a történetírók. Villámgyors lovaikon roppant íjaikkal biztosan találták a célt s balkezükből pányvát tartva, bámulatos ügyességgel és biztonsággal pányvázták meg kiszemelt

áldozatukat. Az egykoru történetirók azt mondják, hogy ennek a szövetségnek a célja volt a Duna vidékének kifosztása, s jelszava: „A császárok városára!”

498. és 499. közötti télen a szövetségesek serege a Dunához ment s a keményen befagyott jégen minden nehézség nélkül átkelt a császár földjére. Konstantinápoly csak egy 15.000 főből álló hadsereget tudott ellenük küldeni. Ezt a csapatot a bolgár lovasság oldaltámadása elsodorta. A sereg egyharmada a csataterén maradt, vagy az Urta nevű (ma ismeretlen) folyóba fulladt. A többi gyáván megfutott. A császári történeti könyvekbe a hadsereg gyávaságának enyhítésére azt jegyezték be, hogy a harcosok karjait a bolgár varázslók igézete harc-képtelenné zsibbasztotta.

A szövetségesek tömérdek zsákmányt összeszedve, visszatértek, hogy a befagyott Dunán még átkelhessenek. Ettől fogva aztán majdnem évenként megismételték betöréseiket s mindig gazdag zsákmánnyal tértek haza. Azokat a vidékeket, amelyeken megfordultak, majdnem teljesen elpusztították. Falvakat, városokat leégettek s ezerszámra hurcolták rabságba az embereket. Konstantinápoly pedig alig gondolt a védekezésre. Nagyobb dolga volt. Hitvitákat folytatott, melyekben még a császár is részt vett. Azért ölték egymást, hogy Krisztus Urunkban a két természet, az isteni és emberi, vajjon egyesülve vagy külön-külön volt-e s hogy mindeniknek mennyi része volt a megváltás munkájában. Talán ez okozta volna Konstantinápoly korai bukását, ha egy illir tábornagy polgárháborút nem kezd s a zászlója alá gyűlt katonák és polgárok ezreivel, sőt hun és bolgár segéds csapatokkal a főváros falai alá vonulva véget nem vet a semmire sem gondoló hitvitáknak. A támadás hatása

alatt a császár a fővárost és közvetlen vidékét hatalmas védőművekkel látja el s ezáltal a lakosságnak visszaadja a biztonságban való hitét.

Nem tudni, mi okból, de a hun szövetség Kr. u. 517-ig békében hagyta a birodalmat. Az említett évben azonban újra betörték s a birodalom egész északi részét végigrabolták. Annyi foglyot ejtettek, hogy a császár által a kiváltásukra küldött 1000 font arany nem volt elegendő. Ezért a gyöngéket és a betegeket megölték, a többieket pedig magukkal hurcolták. Juszтиниán császár volt az, aki a hun öltözetet divatossá tette Konstantinápolyban.

518-ban Juszтин császár kerül a trónra. Régi katona, aki birodalmában rendet és nyugalmat teremt s hire olyan volt, hogy a hun szövetségesek sem igen mertek becsapni a birodalomba. 527-ben unokaöccse, Juszтиниán követte őt a trónon.

Juszтин udvarába 528-ban ellátogatott Gordas hun király, a Fekete-tenger északkeleti partjáról. A látogatás célja szövetségkötés volt. Gordas a császár és Konstantinápoly annyira megbűvölte, hogy a keresztény hitre tért. Ezenkívül elvállalta, hogy a görög császár uralma alá tartozó Krimet és vidékét fegyveresen megvédi s évenként ökorádót fizet a császárnak, amiért viszonzásul gazdag ajándékokat kap.

Egész hajóraláló ajándékkal tért haza s otthon a hunok vallási tiszteleti tárgyait, az ezüst és borostyánkő bálványokat összetörette. Ezenkívül erőszakkal akarta népét a keresztény hitre téríteni. A nemzeti visszahatás fegyvert ragadott ellene. Gordas elesik, helyette testvérét, Mógert teszik királlyá. Ezután Boszpor város erődje

ellen vonultak s a görög őrseget legyilkolták. De a görögök a várost később visszavették. Ez a hun törzs lett a későbbi magyarság s névadó hőse Móger vezér.

Ezalatt a bolgár-hun szövetség ismételten rabolta a görög határszéleket. Egyik csapatukat megverik a görögök, de ezek a bizánciak három vezérét pányvával elfogják s csak 1000 darab aranyért bocsátják szabadon.

538-ban a szövetségesek újból nagy hadsereggel törnek be a birodalomba. Az északi határ 32 várát foglalják el, végigpusztítják a Fekete-tenger mentét, egy csapatuk még a kis-ázsiai oldalra is átszutat, megsarcolva az idemenekült előkelőket. Egy másik csapat pedig a görögországi Termophiléig nyomul s egészen a Korinthusi öbölhöz rabolja végig az országot. Hogy mekkora lehetett a zsákmányuk, arra abból következtethetünk, hogy 120.000 rabot hurcoltak magukkal. Jusztinián minden erejével igyekezett országa megvédésére. Tapasztalatból tudta, hogy a hunok nem szívesen ostromolnak meg erősebb várakat. Ezért a határ mentén és végig a Duna partján egész vársort építtetett. Ezenkívül pedig gepidákat, longobardokat és osztrogótokat telepített le zsoldos határőrökként. Azt hitte, hogy ha a birodalom és a hunok közé telepíti ezeket a népeket, birodalma biztos védelmet talál bennük.

A Pannoniába telepített longobardok a Norikum-ban megtelepített gepidákkal folytonos ellenségeskedésben éltek. 548. körül a két nemzet azt határozta, hogy leszámol egymással. Mindkettő szövetségeseket keresett a konstantinápolyi udvarnál. Ez a longobardoknak 10.000 lovas és 1500 herult ígért segítségül. Az elutasított gepidák a kutrigur hunoktól kértek segítséget.

Jusztinián a római és bizánci udvar régi politikája szerint úgy akarta elejét venni a kutrigurok segélyadásának, hogy Sandkilk-nak, az utrigur hunok fejedelmének ígérte azt az évi pénzt, amelyet eddig szomszédaik, a kutrigurok élveztek. A föltétel az volt, hogy abban az esetben, ha a kutrigurok a császárság területére jönnek, Sandkilk-nak kötelessége az otthonmaradottakat fegyveresen megtámadni.

A kutrigurok 12.000 főnyi válogatott lovascsapatot küldöttek a gepidák segítségére. Ekkorra azonban a gepidák és a longobárdok fegyverszünetet kötöttek. Hogy szövetségeseiktől megszabaduljanak, rábeszéltek, hogy törjenek be Móziába, amit ezek meg is tettek. A bizánci udvar erre Sandkilk-ot értesítette, fölhíván őt ígérete megtartására.

Sandkilk egész hadával és a vele szövetséges gótok 12.000-nyi fegyveres gyalogságával a kutrigurokra tört. Az otthonmaradt védőcsapatokat megverik s minden vagyonukat és családjaikat elrabolják. A kutriguroknak több ezernyi tráciai foglya volt. Ezek a háborús zavarban megszöktek s ők vitték meg a szörnyű mészárlás hírét a birodalom északi részén kalandozó kutrigur hunoknak. Királyuk, Kiniárk, azonnal hazaindult, hogy bosszút álljon. Alig vonultak el a lovas hun hadak, a Duna partjára érkezett az egyik kutrigur törzsből a megmenekült fegyvertfoghatók s az asszonyok és gyermekek pár ezernyi tömege. Ennek a törzsnek vezére Szinió, egy elég tekintélyes sereggel a bizánciak szövetségében harcolt Afrikában. A császár a szövetséges törzs menekültjeinek megengedte, hogy a birodalom területén letelepedjenek.

Mikor Sandkilk megtudta ezt, szemrehányó követ-

séget küldött a császárhoz. De a császár ajándékokkal kibékítette a panaszkodó hun királyt.

A kutrigur hunok válogatott csapatja, mikor hazakerkezett, megrohanta az utrigurokat s véres bosszút vett rajtuk. Hat évig tartó háboruskodás után teljesen leverték őket. Ezután követséget küldöttek a római udvarba, számonkérni hiteségüket s követelve az addig elmaradt adó megfizetését.

Bizáncban ezalatt nagyot változott a világ. Az elaggott Jusztinián erélyét veszítette s félve a hatalmas tábornokoktól, az eddigi félmilliónyi hadsereget 150.000-re csökkentette. E mellé többszöri pusztító földrengés és dögvész is tört a fővárosra és vidékére. Mindezt jól tudta Zabergan, a győztes kutrigurok új királya s szövetségébe vonva a bolgárokat és a szlávokat, óriási hadsereg élén megindult a birodalom ellen 559-ben. Olyan kemény tél volt, hogy még a tenger is befagyott. Így a Duna nem képezett akadályt. A roppant hadsereg majdnem ellenállás nélkül kelt át a Balkánon s Drinápoly környékén gyülekezett.

Zabergan három hadtestre osztotta seregét. Az egyiket Görögországba, a másikat a Hellospontos felé indította, ő maga pedig Konstantinápolynak tartott. 7000 válogatott lovasával meg akarta lepni a fővárost. Valószínű arra számított, hogy a földrengések által összedült falak nem fognak akadályt képezni előtte. A városban óriási rémület tört ki, mikor Zabergan hadai megjelentek a falak előtt. A város menthetetlennek látszott, mert a hunok elsodorták a védőcsapatokat. A legnagyobb veszedelem idején Afrikából megérkezett a híres Belizár vezér, mintegy 300 főnyi kísérettel. A végveszély pillanatában a császár Belizárra bízta a város védelmét.

Sikerült neki a polgárságból is katonaságot toborzani s a városból az összes lovakat összeszedve, még egy kis lovas csapatot is alapítani. Az így szervezett csekély számú katonaságot nappal ide-oda vezetgette, éjjel pedig nagy távolságokban tábornözeteket gyújtatott. Ezzel elérte azt a célját, hogy a hunok azon hitben, hogy a fővárost elég nagy sereg védi, késleltették a megrohanást. Így Belizár időt nyert a védelem megszervezésére. Közben a bizánci kémeek megtudták Zabergan haditervét.

Belizár tört vetett a hunoknak.

A két tábornöket egy erdő választotta el egymástól, melyen egy országut vezetett keresztül. A hun király 2000 válogatott lovasával éjjel megindult ezen az országúton, hogy a római tábornöket álmában meglepje. Belizár az erdőben egy csomó fegyvertelen népet helyezett el, azzal a paranccsal, hogy ezek ágak tördelésével, a fák verésével az országut két oldalán minél nagyobb lármát keltsenek. Vértés és lándzsás lovashadát pedig elrejtette az útszéli bokrok mögé. A hunok gyanútlanul nyomultak be az erdőbe. Egyszerre a lesben álló római lovasok minden oldalról rájuk rontottak, az erdőben lévő parasztok pedig elkezdtek a fákat verni és zajt csinálni. Még a vihar is segítségükre volt s olyan porfelhőt hajtott a hunok felé, hogy látni sem lehetett. A hunok vad rohammal törtek az ellenségre s ennek lovasságát Belizárral együtt bekerítették. A sziklás és lóval járhatatlan hegyoldalakon azonban a hun lovasság nem harcolhatott s a minden oldalról rájuk rohanó gyalogság 400 hun lovasat gyilkolt le. A kitört pánikban a hunok menekülve vonultak vissza s a hun fő tábornöket egészen a hosszú falig magukkal sodorták. Nemsokára azonban visszatért a hun sereg s az egész vidéket kifosztotta.

A Görögország felé nyomult hun csapatokat Termophilénél föltartóztatták. Így a félsziget déli része megmenekült az elpusztítástól. A tráciai félsziget felé indított csapat szintén nem tudott eljutni a félszigetre, bár kemény harcokat vívott. A félszigetet a belfölddel egy keskeny földszoros köti össze. Jusztinián az itt állott alacsony falak helyett hatalmas várfalakat húzatott, melyeket mély árkok, boltozatos lőrészekkel ellátott bástyák és várfokok borítottak. A fal két végén a tengerpartokon két hatalmas erőd fejezte be a védőműveket. Ugy meg volt erősítve ez a hely, hogy kevés számú ember megvédhette óriási ellenséggel szemben is. A kutrigurok több helyen törtek rést a falakon s létrák segítségével igyekeztek benyomulni az erődökbe, de mindannyiszor visszaverték őket. Mikor látták, hogy a személyes bátorság nem elég a védőművek megvéására, cselhez folyamodtak. Kévékbe kötözött nádból és kákából 150 tutajt készítettek s minden tutajra 4—5 embert helyezve, egy éjjel megindultak, hogy az erődök megett szállítsák partra a válogatott csapatot. Ugy látszik, tervük nem maradt titokban, mert egy néhány görög hadihajó érkezett az erőd tövébe. Ezek nekirohantak a hunok nehézkes tutajainak s azokat feldöntögették, felgyújtották, szétvagdalták s a vízbe potyogott hunok nagyrészt hosszú lándzsáikkal agyonszurkálták. Hogy mennyire felkészültek a bizánci csapatok e támadás kivédésére, mutatja az, hogy a tengeri csatával egyidejűleg kirohanást intéztek a szárazföldi csapatok ellen is. Itt azonban csufultak, mert a kirohanó csapatot a hunok, vezérével együtt kardra hányták. Ha Zabergan király vissza nem hívja e csapatokat, bizonyára elfoglalják a megtizedelt őrség által védett erősséget. Így azonban ők is felszed-

ték táborukat s hazafelé indultak, mert közben Zabergan értesült arról, hogy távollétében az utrigurok újra megtámadták a honnhagyottakat. Mindebben Bizánc keze működött. Sikertült neki ravaszságával a hun törzseket egymás ellen uszítani, s így nemcsak saját magát védte meg a megsemmisítéstől, hanem ellenségeit is sikerült meggyöngíteni. Az egymásra uszított hun törzseket a bizánci aljasság ilyen módon talán egészen megsemmisíti, ha nem jön egy harmadik testvérnép, amely mind a kettőt leigázva végét veti az öngyilkos testvérháborúnak.

A főt szárazon elsorolt események Atilla hunjainak százegynéhány éven keresztül való szereplését tarták fel előttünk. Majdnem évről-évre tudomásunk van a hun nemzet életéről és szerepéről. Ezek a történeti adatok megdöntik azt a téves nézetet, hogy Atilla hunjai a nagy király halála után megsemmisültek s csak a Pamir tájain lakó fehérhunokról tud valamit a történelem. Éppen ellenkezőleg, az Európában maradt hunoknak ezen századi történetéről ma több adat áll rendelkezésünkre, mint a fehér hunokéről. „Legyen már elég hát a nemzetámitásból s a történeti múlt letagadásából.”

2. AZ AVAROK TÖRTÉNETE.

Ha van a földön nemzet, amelynek kötelessége az avarok történetével foglalkozni, akkor ez bizonyára a magyarok nemzete. Erre kettős okunk is van. Ma tudjuk már, hogy a magyar nemzetnek köze volt a hunokhoz, az avarok pedig hunvérűek voltak. A legújabb kutatások kétségtelenné tették, hogy a magyar nemzet hazánk területén tömérdek avar népet talált, akik beolvadtak a honfoglaló magyarságba. Itt él az avarok vére a mi vérünkben s avar ősrünk családfánk egyik szép hajtása volt. Éppen ezért röviden, de krónikás hűséggel állítom össze, amit eddig a tudománynak sikerült kideríteni róluk.

Nézzük meg nevük legrégibb följegyzéseit. Egy elszakadt dáha-szittyá törzs a Krisztus születése körüli időkben párnai és aparni néven van följegyezve. Ptolemeus az Oxus vizénél Hykárnia szomszédságában említi a párnok, illetve ápárnok népét. Ponponius M. Arméniában ibaran, Byzanti István és Suidas obaren, Ptolemeus pedig obarden népet említ ugyanitt. Szombathely ősrégi neve Szabaria. Az örmény történetírók az Oxus vidékén említik az avarok országát. Izdegerdet avar csapatok segítik az örmények leigázásában. Elizeus örmény történetíró az avarokat abarni néven említi. Ez

a név egyezik Sztrabó aparni nevével. Ptolemeus írja, hogy a Parlopanis hegyvidékén obárok laknak. Theophyactus Simocatta VII. századbeli bizanci író a Kaukázustól északra lakó szittyá népek között említi az óger nemzetet, melynek szerinte két törzse van, a vár és khun. E két törzstől származtatja a vár-kunoknak is nevezett avarokat. Turxanth turk fejedelem az avarokat várkhonita néven említi. A bizanci írók majdnem kivétel nélkül állítják, hogy az avarok hun eredetűek. Ugyane forrásból arról értesülünk, hogy az avaroknak három törzse: a Tarniah, Kocager és Zábender keleten maradtak s csak 579. után, mikor a turkok khágánja legyőzi őket, menekülnek részint Khinába, részint pedig az Európában megtelepedett várkunokhoz. Paulus Diaconus a VIII. század legvégén azt írja, hogy az avarok nyelve hun s ruházatuk is nagyon hasonlít a hunokéhoz. Az európai forrásoknál jóval bővebbek a khinaiak.

A keleti hun birodalom bukása után Kr. u. 200 körül alakul helyükön egy hatalmas új birodalom, mely a VI. század közepéig áll fenn. A khinaiak a birodalom népét zsuan-zsuanoknak nevezik. Birodalmuk Kr. u. 400. körül az Irtis folyótól Koreáig terjedt. Kr. u. 552-ben a türkök népe, mely a zsuan-zsuanok alattvalója volt, föllázad és leveri a zsuan-zsuanokat. Ezek egy része Khinába menekül. Ugyancsak a khinai források megemlítik, hogy a türkök leverik az eftalita-hunokat is.

Bizanci följegyzések azt állítják, hogy az Európába került vár-hunok népe nem azonos a khinai forrásokban szereplő avarokkal, a zsuan-zsuanokkal. Szerintük a vár-kunok csak ál-avarok, akik felvették és felhasználták az igazi avarok hírét-nevét. Ha figyelembe vesz-

szük azt, hogy 552-ben verik le a törkök a zsu-
zsuanokat s az avarok 558-ban már Kelet-Európában
megjelennek, lehetetlen, hogy ez a nép ne lett volna az
avarságnak a türk iga alól nyugat felé menekülő része.
Legfennebb a menekülő avarok egynéhány rokon törzs-
szel egységbe tömörülve jönnek nyugatra, a Volga mel-
léki ugarság kötelékéből.

Ujabbán Gombóc Zoltán és Németh Gyula kutatásai nyomán általános az a hit, hogy a magyarság ősi török elemeit a bolgár néptől kapta. Bizonyítéku felhozzák, hogy Atilla népének hun nyelve az avarokéval együtt j-ző török volt, a bolgárságé pedig r-ező.

A hun és avar nyelvnek nagyon kevés szava maradt ránk s az is túlnyomó részében személy vagy méltóságnév. Pedig éppen ezek azok, amelyeket csak a legnagyobb óvatossággal szabad fölhasználni. A személyneveknél meg van bizonyos koroknak a divatja, a méltóságnevek pedig igen sokszor egy-egy átvett intézménnyel együtt jönnek a nyelvbe. Árpádházi királyaink alatt volt idő, mikor a szláv nevek voltak divatban. Ha valaki e nevekből itélné meg az ezenkorbeli magyarságot, kimutathatná, hogy a magyarok szlávok. Senki sem tagadja a nyelvi maradványok fontosságát. De azt, hogy ezekből kovácsoljunk döntő bizonyosságot, lehetetlen elismernünk. Itt figyelembe kell vegyük a történeti maradványokat is. Hun kötetünkben kimutattuk, hogy a Kr. e. és Kr. u. században milyen nagy hun tömegek kerültek nyugatra s elkísértük őket a mai Baskiriáig. Ebben a korban a finn-ugoros magyarság ezen a vidéken lakott. Így itt az ősmagyarság igazi hun elemekkel keveredett. Ez az első török réteg, amely a magyarságra hatást gyakorol s vele összekeveredik.

Csak ezután következhetett a bolgár hatás, vagy még itt a baskiriai ősi hazában, vagy már a Kaukázushoz való elvonulás után. Ha a magyar nyelv török elemeit egy kicsit megpiszkáljuk, nyelvészetileg is kénytelenek vagyunk elősmerni a hun hatást. Élénk példa erre tenger szavunk, melynek ha a bolgárságon keresztül kerül hozzánk, tanglinak kellene hangozzék. A példákat szaporítani is tudnók, de itt csak föl akartuk hívni a figyelmet. Ugyanitt teszem szóvá nemzeti nevünket, a magyar szót. Általánosan elterjedt hit, hogy ez a szó eredetileg mógeri és megeri alakokban élt. Így mindazokat az őskori alakokat, amelyek első szótagjukban a ma is hangzó a-t tüntetik föl, kizárják a magyar szóval való rokonságból. Erre vonatkozólag csak annyit jegyzek meg, hogy a túlfinom nyelvészeti következtetést magából a ma élő magyar nyelvből is cáfolhatjuk. A magyar tájszólások szavait és hangjait nagy előszeretettel szokták kizárni az összehasonlító nyelvészet keretéből. Ez pedig hiba, mert éppen tájszólásaink adják meg a kulcsot sok megfejthetetlennek látszó tényhez. Egyetlen példát. Ezt a kis mondatot, hogy: ó szeressen no Benci bácsi, a háromszéki így mondja; ó szarassen no Banci bácsi. Tehát a ma élő magyar nyelvben is meg van a példánk arra, hogy a magas hangú e-s alakból ó hangú mély alak helyett a hangú pár keletkezik.

A kínai források megerősítik azt a Pristos által tett európai följegyzést, hogy az ekkori népmozgalmak az avarsággal függnek össze. Az avar birodalom Khinától északra terjedt el. Tőlük nyugatra a szabirok, ezektől nyugatra a saragur, ugur és onugur népek laktak. Mikor a zsuán-zsuán (avar) birodalmat a türkök 552-ben megdöntik, a menekülő avarság kiszorítja régi lak-

helyeikről a szabirot, akik viszont a bolgár fajtájú népeket szorítják tovább. Az Irtis és Ural közti vidéket ekkor foglalják el a szabirotok s róluk kapja ez a terület a Szibéria nevet. Ugyanez az adat bizonyítja, hogy a hunokkal keveredett finn-ugorság magyaros népének s a velük szomszédos bolgárságnak ez a vidék volt egyik ősi hazája.

A jelzett turk felülkerekedés a vár-kunokat is hatalma alá hajtja. Ezek azonban a rabság elől Jusztinián császár alatt 200.000-nyi haddal nyugat felé menekülnek. Európában azt hitték, hogy a vár-kunok az avarok igazi népe, annál inkább, mert még ruházatuk is megegyezett azokéval. Hajukat ugyanis két csomókba fonva vállukra eresztve viselték, míg a hunok csak egy vakorcsot hagytak, s homlokukon hajukat leborotválták oly módon, mint azt a khinaiak napjainkig is viselték. Az avarok khánját az alán király rábirta, hogy lépjen barátságba a bizánci császárral. Így akart menekülni a kellemetlen szomszédságtól. Rövid idő múlva a bizánci udvarban találjuk az avar követiséget, egy Kandik nevű avar főúr vezetésével. Bizáncban való megjelenésüket (557.) nagy kíváncsisággal fogadták. A feljegyzések szerint öltözetük és nyelvük egy volt a hunokéval s az udvari hun tolmácsok tökéletesen megértették beszédüket. Szalagba font lobogó hajfonadékaik voltak a legjobban megbámulnak.

Kandik felajánlotta a császárnak népe szövetségét, megtelepedésre való jó földért és évi díjért. A császár arannyal futtatott láncokat, arany ágyakat, gazdag öltözeteket s arannyal áttört selyemszöveteket adott a követiségnek ajándékkul s megegyeznek, hogy a khán a birodalmat a Kaukázus felől megvédi s a birodalom ellen-

ségei ellen háborút visel. Bizánc ekkor már ügyesen fölhasználja azt a Rómától eltanult fortélyát, mellyel a birodalmat körülvevő népeket egymás ellen uszította és játszotta ki. Az így felbérelt népek akár győztek, akár veszítettek, mindenképpen használtak Bizáncnak, mert meggyöngyítették, néha tönkretették egymást.

Az avarok csakhamar megrohanják a hun-ugorokat, szabirotokat, a Fekete-tenger melléki utrigorokat, a velük harcoló kutrigurokat s könnyű szerrel leigázták őket. Ezzel az avar khán a Kaukázus és Fekete-tenger északi vidékének urává lett. Innen nyugatra nyomulva, a szláv antok egész népét leigázza. Mindez öt év munkája volt, 562-ben már a Dunánál állanak az avarok s egy csapatuk még a Dunán is átkel. Az avar khán ekkor követeli a császár által részére megígért földet.

Ezalatt a turkok khánja értesült, hogy a vár-kunok a görögök szövetségesei lettek. Követiséget küldött hát a bizánci császárhoz s visszakövetelte megszökött alattvalóit, az ő szolgálait. Közben megérkeznek Bizáncba az avarok követei is, akik nagyon hideg fogadtatásra találtak. Napokig kellett várniok, amíg kihallgatást nyertek. Az elintézés után is húzták-halasztották. Az avar khán belátva, hogy Bizánc elámította, visszahívta követeit. Ezeknek távozásakor a császár azt ajánlotta az avar khánnak, hogy az általa megszállott Kis-Scythiát (az Al-Duna jobbparti völgye) hagyják el s helyette menjenek át Mőziába. A khán észrevette, hogy Bizánc törbe akarja ejteni s az ajánlatot visszautasította. Közben a császár az antok között lázadást szított, de a khán gyors megrohanással összetörte őket s a nekik segítő szlovéneket és vendeket is megverte. Fegyvereit állandó győzelem kísérte. Egészen a thüringiai hegységig nyo-

mult, ahol Zigebert, a frankok királya állta útját. A harc békekötéssel s az avarok hazatérésével végződik.

Ebben az időben Justin kerül Bizanc trónjára. Tehetséges, erőteljes fiatal uralkodó. Vele egyidőben az avarok khánja is egy fiatalsága teljes erejében álló férfi lett: Baján kagán. Baján egyike a történelem legnagyobb alakjainak. Kiváló hadvezér és ügyes politikus. Három bizánci császárral áll szemben egymás után. Azt szokták szemére vetni, hogy ravasz, alattomos és szőszegő volt. Ha azonban elfogulatlanok akarunk lenni, nem mondhatunk rá egyebet, mint amit a magyar közmondás: „Amilyen az adjon Isten, olyan a fogadj Isten!” A cselszövésnek, hazugságnak és árulásnak Bizánc volt a mestere. S ha velük szemben Baján saját fegyvereiket használta s felülkerekedett rajtuk, ez csak szellemi kiválóságát bizonyítja. Bajánt hosszú élettel áldotta meg az ég. Nemzetét a mai Magyarország területére vezeti s itt hosszúéletű és olyan hatalmas birodalmat alapít, amely versenyzett a hunokéval. Az avarok Atillájának szokták nevezni.

A trónra lépő Jusztintól az avarok kérték a régi adót, Jusztin azonban gögősen kijelentette, hogy csak abban az esetben számíthatnak a régi évi pénzre, ha azt, mint meghódolt alattvalók kérik. A barátság Bizánc és az avarok között elhidegült. Baján azonban nem támadta meg őket a longobárdok és gepidák ellenségeskedése miatt. A longobárdok szerettek volna Itáliába törni, de ezt a 90 éves hadvezér, Nárces megtudta védeni. Mikor Jusztin került trónra, Narcest eltávolították állásából, sőt Zsófia császárnő guzsalyat és orsót küldött neki ajándékba. Az így vérig sértett hadvezér azt üzent a császárnénak, hogy olyan fonalat sző, melyet sem ő,

sem a bizánciak nem egykönnyen bonyolítanak le. Ezután Alboinnak, a longobárdok királyának itáliai gyümölcsöt és bort küldött azzal az üzenettel, hogy „Jöhetsz!” A longobárd király ment is. Előbb azonban bosszút akart állni a gepidákon. Követséget küldött Bajánhoz, kivel megkötik a szövetséget oly módon, hogy minden marhájuk tizedrészét s a zsákmány felét odaigérik. A gepidák királya Jusztintól kért segílyt, de ígéretnél egyebet nem kapott. A kitört háború hamarosan véget ért. A longobárdok szemben támadták meg a gepidákat, az avarok pedig oldaltámadással bekerítették. Királyuk is elesett. A longobárdok bevonultak a Pó síkságára, helyüket elfoglalták az avarok. A hagyomány szerint Baján Atilla fényes palotája helyén ütötte fel sátorát.

Most azután a bizánciakra került a sor. A gepidák Bizánc segítsége fejében átadták volt nekik Szirmium várát. Baján visszakövetelte ezt, mivel ő lett az összes gepidák ura. Az erős várat nem sikerült rohammal elfoglalnia s Baján elhatározta, hogy megtámadja Bizáncot. Azzal kezdte a birodalom rontását, hogy 100.000 kutrigur hunt a Száván keresztül Dalmáciába küldött. Mikor Bizánc e miatt panaszt emelt nála, azt üzenté, hogy a császár a kutriguroknak és utriguroknak fizetni szokott évipénzt visszamenőleg is azonnal küldje meg, ezenkívül Szirmium és Usdibád városokat adja át. Hosszas huza-vona következik, a császár húzta-halasztotta a dolgot, mert nem volt elég hadereje. Baján látva Bizánc szándékát, megtámadta a bizánci hadsereget, amely rendetlen futásban menekült előre. Jusztin császár békét könyörög s az avaroknak minden kívánságát teljesíti. Egy kisebb avar csapat ment Konstantinápolyba,

az adókért és ajándékokéért. Mikor ez visszafelé utazott, a Balkánon egy nagyobb császári csapat megtámadta s mindent visszarabolt tőlük. Jusztin Baján fenyegetésére azonnal kárpótolta az avarokat.

Bizánc, hogy az avarokat gyöngítse, föllázította ellentük a szlávokat, akik az adóért hozzájuk ment avar küldöttséget legyilkolták. A lázadó tömeg ezután átkelt a Dunán s a császárság területén rabolt. Baján 60.000 lovassal utánuk vetette magát, szétszórta őket úgy, hogy csak az erdőkbe és barlangokba menekültek éltek túl az avar rohamot.

Bizánc közben nagyon szorongatott helyzetbe került. A birodalom keleti részén a persa király pusztította Kis-Ázsiát és Szíriát. A longobárdok meghódították Itáliát s a legnagyobb veszedelem idején a császár megőrült. A birodalom szerencséjére egy kiváló tábornoknak, Tibériusznak kezébe került az ország. Ez megvert egy avar csapatot, melyet Csörsz avar főnök vezetett s Rómát megsegítette a longobárdok ellen. Tibérius igyekezett szövetségeseket keríteni. E végből küldött a turk nagykánhoz, hogy segítse a persák ellen. De a követség inkább háborús fenyegetést, mint szövetséget hozott magával. Igyekezett az avarokat is megbékélni. Fölhasználva azt az alkalmat, hogy Baján szétverte a szlávokat, igyekezett jó egyetértést teremteni Bajánnal. Az avar khán a császártól ácsokat és építőmunkásokat kért meleg fürdők építésére. A munkásokkal aztán hidat kezdett veretni a Dunán. Hogy ebben a bizánci hajóhad meg ne akadályozza, összeszedett birodalmából minden hajót s ezekből védő hajóhadat alakított. Egy nagyobb hadsereggel a Száva torkolatához vonult s ebből az irányból is megakadályozta a

császár csapatait abban, hogy a hidépítést meggátolják. A tartomány helytartója tiltakozott a hidépítés ellen, de Baján békés szándékát nyilvánítva, tovább folytattatta a hidépítést s kijelentette, hogyha egyetlen bizánci nyilat lőnek munkásaira, hadüzenetnek veszi s azonnal betör a birodalomba.

A bizánci kútfők elmondják itt, hogy Baján esküvel erősítette meg békés szándékát. A leírás a következő: „A khán a maga részéről is fényes és ünnepélyes küldöttséggel jelent meg a városon kívüli téren. Itt kardját kirántván, az ég felé emelte s fennhangon mondá: „Ha nekem azzal, hogy a Száván hidat veretek, legkisebb szándékom volna is, hogy a bizánciaknak kárt tegyek, vesszek el én, vesszenek el az avarok mind egy lábíg, az ég szakadjon reánk, a mennybéli Isten tüzes nyila verjen agyon, a hegyek és erdők omoljanak fejünkre s a Száva vize nyeljen el bennünket.“

Ezután követséget küldött a császárhoz, amely elmondta, hogy a hajóhad a szlávok miatt szükséges. A császár igyekezett az avarokat azzal rémíteni meg, hogy amíg ők a szlovénok ellen hadakoznak, azalatt a turkok, akik szövetségesei lettek, meg fogják támadni az avarokat.

Baján csak akkor felelt neki, amikor elkészült a Száva hid. Ekkor követeket küldött, akik elmondták a császárnak, hogy a hid készen van s Szirmium el van veszve, mert vizen is, szárazon is körülzárták az avarok. Mondjon le tehát a császár e városról, amelynek birtoka a gepidák után jogszerint őket illeti s országukra életkérdés ennek a városnak birtoklása, mert csak így védekezhetnek a császár támadó szándéka ellen.

Mikor Tibérius meghallotta, haraggal kiáltott föl:

„Istenemre mondom, hogy Szirmium nem lesz az övé s szívesebben odaadnám neki két lányom egyikét, mintsem hogy valaha e helyet neki átengedjem!”

Az ellenségeskedés megkezdődött, a szirmiumiak alkudozni próbáltak. A bizánci hadsereg tétlenségét Baján arra használta, hogy egy második hidat is verett. Ezenkívül a Duna torkolatánál egy 100.000 főnyi, főleg szlovénokból álló hadsereget zúdított Möziára és Tráciára, amely végigrabolta a két tartományt. Közben a bekerített Szirmium éhséggel kezdett küzdeni. A császár kénytelen volt Szirmiumot átadni, Baján szigorú föltételeket diktált. A lakosság csak a legszükségesebbekkel távozhatik. A császár köteles megtéríteni neki a három év óta ki nem fizetett évi adót, 240 000 aranyat. Szirmium birtokával Baján birodalmának megszerezte a legerősebb védőpontot, Bizánc pedig ennek átadásával nyitott kaput teremtett az avaroknak. Történt mindez Atila halála után alig 125 évvel. Az akkori Európa nem gondolt másra, mint a hun birodalom folytatására. Az egykorú emlékek csak ritkán nevezik Baján birodalmát Avariának, Hunnia maradt ennek ezután is a neve. Baján lángesze Ázsia nyugatától Európa közepéig terjedő hatalmas birodalmat teremtett.

Ezidőben történik, hogy Baján az Ázsiában visszamaradt három nagy testvértörzset, a Tarmiák, Kacager és Zábender törzseket, akik eddig a turkok uralma alatt voltak, birodalmába hívatta és fogadta. Így a hosszú harcokban megapadt népe nagyon megerősödött.

Említettük, hogy Thüringiában Zigebert frank királlyal szemben nem harcolt volt szerencsével. Most újra a frankok ellen vonul s olyan győzelmet aratott rajtuk, hogy majdnem az egész hadsereg, királyostó

együtt fogságába került. Baján okos előrelátással nem mészároltatta le a fegyvereit eldobott hadsereget, sőt Zigebertet is szabadon bocsátotta. Ennek a bánásmódnak aztán az lett a következménye, hogy a két uralkodó békét és szövetséget kötött, amelyben kikötötték, hogy soha egymás ellen nem fognak harcolni. Zigebert menekülése feletti örömeiben Bajánt fényes ajándékokkal halmozta el.

Néhány év múlva Baján a legyőzött szláv törzseket üldözve, a frankok földjére ért. Hadserege élrelékelte. Zigebert minden szükségességgel ellátta őket s Baján nem bántotta a frankokat. Ez a komoly barátság megengedte, hogy egész erejével Bizánc ellen fordulhasson.

Az 582-ben meghalt Tiberius császár után mostohafia, Mauricius került a trónra. Az avar követtség mindjárt a trónralépés után megjelent s azt kívánta, hogy az eddigi 80.000 arany adót 100.000-re emeljék. A császár még az adót is megtagadta. Erre Baján bekerítette és elfoglalta Singidunt, azután a Duna mentén több bizánci erősséget elfoglalt s útközben mindent lerombolt és fölégetett, csak egy Augusztia nevű kis város menekült meg. Ennek ugyanis nagyszerű fürdői voltak s az avar udvari asszonyok kérésére megkegyelmezték neki. A Duna mentén egész a Fekete-tengerig nyomult s az itteni gazdag kereskedő városokat is megostromolta és kifosztotta. Itt érte utól őt a császár követése, melynek így szólt: „Azt akarjátok tudni, hogy mi a szándékom? Megmondom. Megyek és lerombolom a hosszú kőfalat, amely mögé megbujtatok.” Az egyik követ hálátlanságot és esküszegést vetett Baján szemére s bosszúval fenyegette meg. A khagán a követet

megvasaltatta és sátorát darabokra szaggattatta, ami az avaroknál egyet jelentett a halálos ítélettel. Csak több tekintélyes törzsfő közbenjárására kegyelmezett meg neki. A követek sietve tértek vissza Bizáncba, ahol nagy volt a rémtület, mert a császári hadsereg éppen Persiában harcolt. Szerencsájukra olyan kemény tél következett, hogy Baján — miután a császár minden követelését teljesítette, — hazavezette seregeit.

A béke rövid ideig tartott, mert a kivonult avarok helyett egy hatalmas szláv csapat nyomult be a birodalomba, egészen a nagy falig pusztítva azt. Egy a görög udvarba menekült s a görög forrásban bokolabra-főpapnak nevezett avar sámán azzal vádolta meg a császár előtt Bajánt, hogy a szláv betörés az ő akaratával történt, vagy legalább is ezt könnyűszerrel megakadályozhatta volna. A császár haragra gyulladt, az éppen ott lévő Targit nevű avar követet elfogatta s az egyik szigeten hat hónapig tartotta kegyetlen fogságban. Mikor Baján meghallotta követe sorsát, rögtön megrohanta a Duna-melléki városokat. Ezuttal igazán mindent elpusztított, úgyhogy 586. végén a Duna völgy romokban hevert. A császár gyorsan új hadsereget toborzott, amely fölvette a harcot a szétszórva portyázó avar csapatokkal. Ennek a hadjáratnak igen sok érdekes eseményét jegyezték föl a bizánci kúlfők. A görög hadseregből három kiváló hadvezér alatt három 2-2000 főnyi reptülő hadsereget alkottak, mely a 40.000 főnyi tábor előtt járt. Ez a három hadsereg több magános avar csapatot megvert és elpusztított s nagyértékű hadizsákmányt és igen sok foglyot szerzett vissza. Magát Bajánt is megszorították, úgyhogy kénytelen volt kis csapatával egy tó szigetére menekülni. Közben beállott

az éjszaka s az avarok összeszedelődve, hirtelen megtámadják a bizánci hadsereget s vezérestől együtt elfogják. Több apróbb harc után a bizánci hadsereg visszamenekül a nagy falak mögé. Az ezenkívül levő várak és városok nagyrésze az avarok kezébe kerül, akik ostromlógépeikkel és faltörőgépeikkel Philippopol és Adrianopol kivételével mindegyiket elfoglalják. Bizánc minden erejével védekezik. Felszabadított és ujoncozott hadseregével sikerül az elfoglalt városok egy részét visszaszerezni. Erre Baján hajlandó volt újra békét kötni, amely 587-ben létrejött. Ez a béke nem volt egyéb öt évig tartó fegyverszünetnél, melyet mind a két fél arra használt, hogy minden erejét összeszedve készüljön az új háborúra. Bizáncnak szerencséje volt. Priscos nevű tábornokában olyan hadvezért nyert, aki a perzsákat megverve, keleten békét teremtett. Így az egész bizánci hadsereg fölszabadult. Baján tudta a görögországi eseményeket s ezért összes alárendelt és szövetséges népeit hadseregébe kényszerítve, rajtatűtszerűen átkel a Dunán s a Balkán szorosában úgy megveri a Priscos által vezetett bizánci hadsereget, hogy ezek kénytelenek újra a hosszúfal mögé menekülni. Baján megkezdi ennek ostromát. Úgy látszott, hogy ez alkalommal sikerül Bajánnak elfoglalni Konstantinápolyt, mely fegyverrel nem bírva, cselhez folyamodott. Az avar előőrsök elfogtak egy, a falak körül ólálkodó kémet. Ennél a császárnak egy levelét találták, melyben azt írja Pricosnak, hogy legyen kitartással, mert rövid idő alatt halálos csapást mér az avarokra. Hajóhada legjobb hadseregével halad felfelé a Dunán, hogy a védetlenül maradt Avarországot meglepje s a khán egész családját és gyermekeit a törzsfők család-

jával együtt láncba verve hozza Konstantinápolyba. Majd akkor térdenállva kér békét és kegyelmet a gőgös Baján. Az egész dolog koholmány volt, de az avarok beugrottak, Baján hadaival lóhalálban hazarohant.

A fegyverbe szólított szlávok csak elkésve jöttek meg, úgyhogy a Duna mellett óriási hadsereg gyűlt össze. 593 tavaszán Priscos is erélyes készüléket tett a szlávok elleni háborúra. Baján követet küld a görögökhöz. A feljegyzések szerint a követet Kők-nek hívták, aki Priscost tisztjei jelentésében béke és esküszegéssel, a császárt pedig gazsággal és zsványhoz, nem pedig fejedelemhez illő tettel vádolta, azt mondván, hogy tegye le koronáját, vagy szűnjön meg azt becsteleníteni. Priscos azzal mentegetőzött, hogy a szlávok nem voltak a békébe belefoglalva s így ez nem lehet akadály annak, hogy ők háborút viseljenek ellenök. Kők kijelentette, hogy a szlávok az ők alattvalók s ezeket megtámadni annyi, mintha magát a khánt támadnák meg.

594. és 595-ben tart az így kitört háború. Priscos arra törekedett, hogy a szlávokat minél jobban tönkre tehesse, hiszen ezzel az avarokat gyöngítette. Hogy az úgynevezett *művelt görögök* miképpen bántak az elfogott szlávokkal, arra világot vet az a görög följegyzés, hogy Alexander tribun *az elfogott szlávokat*, akik nem feleltek arra a kérdésre, hogy miféle nemzetből valók, *korbáccsal annyira verette, míg a hús csatokban szakadozott le róluk s a vér egész testükből csurgott.* Még azt is hozzát teszi a följegyzés, hogy az így agyonkinzottak csak ekkor és annyit szóltak: *Öljetek meg bennünket!*

Baján olyan viszonyban állott Priscossal, mint Atila Aetiussal. Ezt a jóviszonyt akarta felhasználni Priscos, hogy a hosszú háborúskodásnak véget vessen.

Az avarok híres követét, Targitot és egy Teodor nevezetű orvost, kit Baján nagyon szeretett, arra bir rá, hogy a khánt kiengeszteljék. Baján ki is jelentette, hogy ő nem haragszik Priscosra, akihez ifjúkori barátság fűzi s hajlandó békét kötni, ha Priscos az általa összerabolt zsákmány felét átengedi, valamint a szláv foglyokat szabadon eresztí. Hiszen ezek — szólt — az ő alattvalói s Priscos ezektől rabolta össze a tömérdek kincset. A békéből azonban semmi sem lett. Az udvari cselszövény Priscost árulással vádolta és megfosztotta a hadvezetőségtől. A bizánci hadak vezetését a császár öccse vette át. Ez egy bolgár lovascsapatot, amely a Volga mellől érkezett Bajánhoz, megtámadott. A bolgárok hiába hivatkoztak a megkötött békére, a görögök rájuk vetették magukat, de a bolgárok keményen megverték. Baján erre a Duna északi partját megtisztítja a görög csapatoktól s egyuttal megizeni a császárnak, hogy a Duna balpartja az ő birtoka, oda tehát görög be ne lépjen. Bizánc Baján sikerein megrémülve, visszahelyezi Priscost a fővezérségbe. Ez azonnal követet küldött Bajánhoz, azt üzenve, hogy: „Mióta merészel egy szökevény, akit kegyelemből fogadtunk be, határt szabni birodalmunknak?”

Baján e halálos sértésre megrohanta Szingidumot, földig romboltatta s lakóit Pannoniába hurcoltatta. Priscos seregével elkésve érkezett s csapatával a Duna egyik szigetére vonult. Innen izent Bajánnak, kérve a személyes találkozást. Baján a partra lovagolt, Priscos pedig csolnokon jött a parthoz, de csak annyira, ahonnan a szó a partig elhallatszott. A remélt béke helyett csak kölcsönös szemrehányásokat tettek egymásnak. Így a háború tovább folyt. Priscos igyekezett maga után vonni

egész haderejét, ezért hosszabb ideig késlekedik a Duna partján és szigetén, Baján pedig egy erős megfigyelő hadsereget hagyva hátra, más csapataival betör Dalmáciába s azt végigpusztítja.

Görög szokás volt, hogy Szalonában minden évben 1000 főnyi lovasőrséget gyűjtöttek, amely innen a Duna mellé vonult, hogy az avarok betöréseit megakadályozza. Egy ilyen őrcsapat megtudva, hogy az avarok majdnem minden fegyverfoghatója Baján táborába vonult, titokban átkelt a folyón s az avarok védtelen táborát megrohanva, mindenüket elrabolta és a kezébe került gyerekeket és asszonyokat is rabságba hurcolta Szalonába. A dolog nem maradt titokban s most már az avarok álltak lesbe. Mikor a fölzárt 1000 görög lovas a Duna felé indult, rajta ütöttek s az egész csapatot legyilkolták. Ezután a görögök ruháit és fegyvereit föladván 1000 emberükre, ezeket visszaindították Szalonába. Az avar sereg a város közelében lévő erdőkben húzódott meg, az 1000 lovas pedig megindult a városba. Itt azt hitték, hogy a görög csapatok térnek vissza s kaput nyitottak előttük. Alig értek a nyitott kapuk alá, levágták az őrséget, az elrejtőzött csapatok pedig előrerohanva, elfoglalták a várost. Innen kiindulva aztán az egész Dalmáciát hatalmuk alá hajtották. Csak a tenger melléki nagyobb városok közül maradt egy pár a görögök birtokában. Az avarok egy része meg is telepedett Dalmáciában. Priscos elkésve tudja meg ezeket s Felső-Pannonia felé vonulva, igyekezik a visszatérő avarok útját állani. Egyik csapatot útban is éri s ettől elszedi zsákmányát. Baján azonban a görög források hallgatása dacára, úgy látszik visszaveri, mert rögtön utána Tráciában találjuk. A görög források azt

írják, hogy ez alkalommal vérpatakok és leégett városok és falvak tiszkei jelölték útját.

Az avarok között pestis járvány ütött ki. A khánnak hét fia pusztult el benne. Bajánt ez annyira lesújtotta, hogy csapataival hazavonult. Priscos a telet arra használta, hogy a Duna balpartjára visszaállította a római őrhelyeket. Ezenkívül átjárót készíttetett a Dunán, hogy ennek északi oldalára tehesse át a harcteret. Baján két csapattal indul ellene. Az egyiket négy fia vezeti, szemben Priscossal, ő maga pedig erős lovassággal elindul, hogy hátulról támadja meg a görögöket. Ugy látszik, elkészt, mert Priscos megverte fiait, egy mocsaras területre szorítva őket. Baján a Tisza torkolatáig vonul vissza, miközben öt nagy csatát vívnak. Baján minden erejét összeszedi. Közben egy bizánci portyázó csapat átkelt a Tiszán s itt három gepida falut meglepve, ezeknek lakóit álmukban legyilkolja. Most harcra kerül a két tábor. A görög források azt írják, hogy ebben a csatában, amelybe úgy Baján, mint Bizánc minden erejét belevitte, a görögök maradtak győztesek. Ennek a csatának a leírásánál megismételve látjuk azt a jelenséget, amit Atilláról jegyeztek föl, a catalauni csatáról. Ott is azt írták, hogy Aetius győzött, a valószínűleg azonban Atilla ott maradt a catalaunumi csataterén, Aetius pedig gyorsan visszavonult. Bajánnal szemben Priscost győzőnek mondják, pedig itt is az történt, hogy Priscos a lehető leggyorsabban elszelelt s kiűrítve a Duna északi partját, a Balkán mögé vonult vissza. Ha győző lett volna, nem visszavonul, hanem elfoglalja Baján birodalmát. Ugy látszik, hogy itt is éppen olyan igazat írtak a görögök, mint a catalaunumi csatánál a rómaiak.